

Overzicht inzichten regiolab Den Haag

Programma Scheiden zonder Schade, december 2021

Leg verbinding tussen zorg en recht in begeleiding van ouders in scheiding om schade voor kinderen te beperken

Weet elkaar regionaal en structureel te vinden voor kennisdeling, praktijkleren en consultatie

Er is behoefte aan deskundigheidsbevordering voor beroepskrachten op het gebied van scheiding

Belang van goede begeleiding van scheiding in de praktijk, het liefst zo vroeg mogelijk in de scheiding

Handel vanuit vertrouwen en verbinding, in plaats van controle en beheersing

De waarde van een lerende evaluatie: onderzoeken van werkende principes in de praktijk

Een regionaal 'loket' ter aanvulling van lokale infrastructures

Een specialistisch team op het gebied van scheidingen dat kan worden ingezet bij complexe scheidingscasussen

Leg verbinding tussen zorg en recht in begeleiding van ouders in scheiding om schade voor kinderen te beperken, door bijvoorbeeld...

- zorgprofessionals kennis te laten maken met het juridische aspect van scheidingen en de advocatuur en rechtspraak kennis te laten maken met de zorg.

Weet elkaar regionaal en structureel te vinden voor kennisdeling, praktijkleren en consultatie, te denken is aan...

- het starten van een leernetwerk scheiding in de regio, waarbinnen alle actoren binnen het scheidingsveld structureel aan elkaar worden verbonden.

Er is behoefte aan deskundigheidsbevordering voor beroepskrachten op het gebied van scheiding, te bewerkstelligen door...

- het periodiek organiseren van bijeenkomsten die aansluiten bij de kennisbehoeften uit het veld. Deze bijeenkomsten zouden kunnen worden georganiseerd vanuit een leernetwerk.

Belang van goede begeleiding in de praktijk, het liefst zo vroeg mogelijk in de scheiding, zoals door...

- het zo vroeg mogelijk in het scheidingsproces koppelen van een gezinsvertegenwoordiger aan een gezin, die het gezin door het scheidingsproces heen kan ondersteunen.

Handelen vanuit vertrouwen en verbinding, in plaats van controle en beheersing door...

- de ouders en betrokkenen niet te benaderen vanuit wantrouwen

De waarde van een lerende evaluatie: onderzoeken van werkende principes in de praktijk door...

- een lerende benadering te blijven hanteren in het scheidingsveld, bijvoorbeeld door deze in het leernetwerk te gebruiken, zodat er vanuit de praktijk geleerd kan blijven worden

Een regionaal 'loket' ter aanvulling van lokale infrastructures waarbij...

- ouders in een vroeg stadium van de scheiding terecht kunnen tijdens bijvoorbeeld een scheidingspreekuur met vragen die te maken hebben met scheidingen, zodat professionals in een vroeg stadium bij het gezin betrokken raken

Een specialistisch team op het gebied van scheidingen dat kan worden ingezet bij complexe casussen waarbij...

- het specialistisch team de casus niet overneemt, maar ervoor zorgt dat de al betrokken professionals weer verder kunnen met de casus

Kennis en inzichten vanuit regiolab Den Haag

Achtergrond en doel

De schade die kan ontstaan bij kinderen als hun ouders uit elkaar gaan moet zoveel mogelijk worden voorkomen. Dit is de ambitie van het programma Scheiden zonder Schade (hierna: programma SzS), dat in september 2018 is gestart in opdracht van de minister van Justitie en Veiligheid, de minister van Volksgezondheid Welzijn en Sport en in partnerschap met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Het vertrekpunt van het programma is de [Agenda voor actie 'Scheiden... en de kinderen dan?'](#) van André Rouvoet, voorzitter van het Platform Scheiden zonder Schade. Het programma loopt tot eind 2021. Regiolab Den Haag, bestaande uit professionals uit het arrondissement Den Haag (rechtbank Den Haag, jeugdregio's Haaglanden, Holland Rijnland en Midden-Holland) zijn in 2020 en 2021 bij elkaar gekomen om een bijdrage te leveren aan de centrale doelen van programma SzS:

1. De ontwikkeling van een nieuwe scheidingsaanpak, die de-escalerend werkt door een brug te slaan tussen zorg en recht.
2. Het stimuleren en ondersteunen van een brede maatschappelijke beweging rond scheiden.

In het Regiolab kwamen vertegenwoordigers van de Rechtbank, advocatuur, de Raad voor de Kinderbescherming, de GI's, het ministerie en gemeenten (preventie plus lokaal team) periodiek samen om de voortgang van de projecten en pilots te bespreken en onderling af te stemmen. Het Regiolab was betrokken bij de pilot gezinsvertegenwoordiger, pilot procedure gezamenlijke toegang ouders bij de rechtbank (PGTO), pilot specialist contactverlies en bij de quickscan triagelijst scheidingssoort. In dit document wordt met het oog op kennisdeling beschreven welke inzichten het Regiolab heeft opgedaan. Het Regiolab Den Haag is één van de twee Regiolabs (regio Oost-Brabant de andere) die gedurende het programma SzS hebben geëxperimenteerd met een nieuwe scheidingsaanpak.

Visie

Scheidingen zijn weliswaar een normaal verschijnsel geworden, maar als samenleving hebben we de verantwoordelijkheid om, als ouders dat niet zelf of niet zonder hulp kunnen, de schadelijke gevolgen hiervan voor kinderen zo veel mogelijk te beperken. Het regiolab Den Haag wil bijdragen aan een scheidingsaanpak, waarin kind en ouderschap centraal staan, om schade bij kinderen in een scheidings situatie te voorkomen.

Inzichten en kennis

Er is niet één proces, blauwdruk of stappenplan van scheidingen, daarvoor zijn scheidingen een te complex en grillig fenomeen. Er zijn wel waardevolle onderdelen of leidende principes die professionals en beleidsmakers kunnen toepassen in hun praktijk. We delen er een aantal die we in het regiolab Den Haag hebben opgedaan:

a. Leg de verbinding tussen 'zorg' en 'recht'

De verbinding maken tussen de zorg, het sociaal domein (lokale sociaal teams, gemeente, jeugdbescherming) enerzijds en het "recht" (rechtbank, advocatuur, mediation) anderzijds in begeleiding van ouders in scheiding, is belangrijk om de schade voor het kind in een scheidings situatie te beperken. Juridische strijd tussen ouders kan het scheidingsproces vertragen en onvoldoende kennis van juridische zaken bij de zorg kan het scheidingsproces compliceren. De samenwerking is nodig zowel op visieniveau - dezelfde taal spreken - als op casusniveau in het samenwerken rondom een scheidings situatie.

De verbinding werd in eerste instantie al gelegd binnen het regiolab, doordat professionals vanuit het recht (rechtbank Den Haag en advocaten) werden verbonden met professionals uit de zorg/sociaal domein. Vervolgens werd verdere samenwerking binnen de werkgebieden verkend binnen de pilot gezinsvertegenwoordiger. Binnen deze pilot gingen de gezinsvertegenwoordigers op zoek naar de mogelijkheden voor samenwerking met advocaten die de betreffende scheidende ouders bijstonden. Daarnaast werden er gesprekken gevoerd met de rechtspraak binnen regiolab Den Haag, met de vraag hoe de verbinding tussen zorg en recht gelegd zou kunnen worden binnen de pilot gezinsvertegenwoordiger en de pilot gezamenlijke toegang ouders (PGTO)¹. Hieruit kwam het inzicht dat samenwerking tussen betrokken advoca(a)t(en) bij ouders en betrokken hulpverlening ervoor kan zorgen dat hulpverlening effectiever kan worden ingezet, vanuit de veronderstelling dat het juridische- en zorgproces niet altijd samen kunnen. Zo kan het juridische proces het hulpverleningsproces vertragen. De effectiviteit ervan kan echter vergroot worden door bijvoorbeeld eerst de belangrijkste juridische ‘piketpaaltjes’ te slaan voordat hulpverlening wordt ingezet.

De PGTO die bij de rechtbanken Den Haag en Oost-Brabant is gestart, is een andere manier waarop de brug tussen zorg en recht wordt geslagen. Dit is een procedure waarin ouders van minderjarige kinderen zich samen met één deelnameformulier tot de rechter kunnen wenden bij onderlinge familierechtelijke juridische geschillen. Ouders worden in die procedure aangemoedigd om samen aan een oplossing te werken. Meer informatie over de PGTO is [hier](#) en [hier](#) te vinden.

Ook werd de verbinding gelegd in de Triagelijst Scheidingssoort (TS). Deze vragenlijst is ontwikkeld door Bela de Vries, die deze aan programma SzS ter beschikking heeft gesteld. In de triagelijst worden er naast psychologische vragen, ook juridische vragen gesteld, waardoor de complexiteit van de scheiding kan worden ingeschat. Programma SzS heeft in najaar 2021 verkend of de TS een kansrijk instrument is om een goede inschatting te maken van de conflictgraad tussen ouders.

Daarnaast werden er twee deskundigheidsbevordering bijeenkomsten, gewijd aan de koppeling tussen zorg en recht georganiseerd over: “Vermeende misverstanden”, een bijeenkomst over wederzijdse vooroordelen tussen de advocatuur en zorg/sociaal domein professionals en “Juridische basiskennis in scheidingssituaties”, deze bijeenkomst gaf de aanwezige professionals de belangrijkste juridische informatie rondom scheidingen die van belang zijn om als hulpverlener te begrijpen. Hier inzicht in krijgen heeft een grote meerwaarde, want zo weet je als hulpverlener waar de ouders staan, wat ze nog moeten doen, en kun je gericht de ouders hierbij ondersteunen. Deze bijeenkomst kunt u [hier](#) terugluisteren.

b. Weet elkaar regionaal te vinden in het netwerk, voor kennisdeling, praktijkleren en consultatie. Richt structurele manieren in voor deskundigheidsbevordering op thema’s rond scheiding.

Het regiolab verbond de verschillende actoren in het scheidingveld met elkaar.

“De meerwaarde van dit regiolab zit vooral in het overstijgende en creatieve, het niet in de belemmeringen blijven zitten.” - regiolab lid

Deze samenwerking ontstond ook gedurende de deskundigheidsbevordering bijeenkomsten, waarbij professionals verspreid over het scheidingveld, van advocaat/mediator tot jeugdbeschermer, bijeenkwamen om samen te leren. Er ontstond door deze verbinding van perspectieven ruimte om

te komen tot een gemeenschappelijke taal, maar bovenal, werd er van elkaar geleerd. Er ontstond bij betrokkenen beter begrip voor en inzicht in elkaars werkveld. Bij de bijeenkomst “Vermeende misverstanden”, gaf een deelnemende advocaat het volgende aan:

“Voor mij was de bijeenkomst een eye-opener voor hoe de zorg naar de advocatuur kijkt en welke belemmeringen er zijn voor een goede samenwerking.”

Een leernetwerk kan ervoor zorgen dat verbindingen tussen de actoren in het scheidingsveld, samen met dat wat er al geleerd is, zoals de werkzame elementen uit de pilots, niet verloren gaan. Dit leernetwerk kan kennis en expertise met elkaar delen en benutten, knelpunten tussen verschillende domeinen sneller adresseren en verdiepen op benodigde kennis. Het digitaal samenkomen maakt het samenbrengen van dit soort netwerken ook makkelijker en faciliteert het laagdrempelig met elkaar in gesprek blijven.

“Het is complexe materie, het is belangrijk veel gesprekken te voeren over hoe we het beter kunnen doen.” - regiolab lid

c. Er is behoefte aan deskundigheidsbevordering voor beroepskrachten op gebied van scheiding

Er bleek veel animo voor de deskundigheidsbevordering bijeenkomsten, meer dan 300 professionals uit de regio hebben deelgenomen gedurende verschillende bijeenkomsten in 2020 en 2021. De coronatijd heeft daarnaast doen inzien dat het ontmoeten en leren via de digitale weg een effectieve manier kan zijn om laagdrempelig en gezamenlijke te leren. Het gaf de gelegenheid voor een groter aantal deelnemers om aan te sluiten bij de bijeenkomsten, waardoor een grotere groep (binnen regio Den Haag) bereikt kon worden.

Reactie van een deelnemer, naar aanleiding van de bijeenkomst “Richtlijn scheiding en problemen van jeugdigen”:

“Het webinar was erg inspirerend en goed georganiseerd. Er was een goede samenstelling van het break-out team waar ik in zat: voor, midden, en achter in de keten en crisisinterventie, met als uitsmijter: multidisciplinaire samenwerking.”

Voorbeelden van thema’s die zijn behandeld bij deskundigheidsbevordering:

- [Richtlijn NJi scheiding en problemen van jeugdigen](#)
- Vermeende misverstanden tussen juridisch en sociaal domein
- Triage in scheidingssituaties
- [Juridische basiskennis in scheidingssituaties](#)
- Overzicht aanbod in interventies voor kinderen en ouders in scheidingssituaties

De thema’s van de bijeenkomsten zijn gebaseerd op de kennisbehoeften van de deelnemers zelf. Uiteraard is de thematiek en vraagstukken niet uitputtend. Een lerend netwerk kan een nieuwe structuur worden waarbij gezamenlijk praktijkleren, praktijkonderzoek en verdieping van de eigen beroepspraktijk wordt gefaciliteerd.

d. Belang van goede begeleiding van scheiding in de praktijk

Een scheiding heeft een grote impact op het leven van ouders. Niet alle ouders lukt het, door een verscheidenheid aan redenen, om te komen tot een zogenoemde ‘harmoniescheiding’, waarbij

weinig tot geen conflicten spelen, en ouders ook na een scheiding nog goed overleg kunnen hebben. Voor de ouders die dit niet lukt is het belangrijk dat ze passende begeleiding krijgen, het liefst zo vroeg mogelijk in de scheiding, nog voordat de situatie de kans heeft gehad om te escaleren. Dit inzicht komt zowel uit de pilot specialist contactverlies als uit de pilot gezinsvertegenwoordiger. Door het vroeg inzetten van de juiste begeleiding kan verdere escalatie voorkomen worden. Een gezinsvertegenwoordiger is een kansrijke rol voor deze begeleiding, die de ouders door het scheidingsproces kan begeleiden. De gezinsvertegenwoordigers zetten in op de-escalatie en voorkomen van juridische strijd rond de scheiding, wat het scheidingsproces versneld, waardoor de schade voor de kinderen wordt beperkt. Een gezinsvertegenwoordiger is ondersteunend door de scheiding, zoals beschreven in een [artikel](#) door twee gezinsvertegenwoordigers over hun positieve ervaringen binnen de pilot:

“Het idee van de gezinsvertegenwoordiger is dat je met gezinnen meeloopt. Zo kun je advies geven, bijstand verlenen, en zo het gezin in kleine stapjes door het proces gidsen. Wij krijgen zo veel vertrouwen van de mensen die bij ons komen, zeker als wij hen vanaf het begin af aan kunnen begeleiden.”

In de tussenrapportage van Van Montfoort, het onderzoeksbureau dat de pilot heeft gemonitord, kwamen al mogelijke werkzame elementen van een gezinsvertegenwoordiger naar voren in de begeleiding van ouders in een scheidingssituatie:

- Langere monitoring en daardoor betrokkenheid van een gezinsvertegenwoordiger;
- Tijdige inzet van een gezinsvertegenwoordiger in het conflict;
- Standaard spreken met kinderen;
- Psycho-educatie over (de gevolgen van) scheiden;
- De combinatie van juridische en relationele kennis/expertise.

In januari 2022 wordt de eindrapportage van de pilot gezinsvertegenwoordiger opgeleverd voor programma SzS.

e. Handelen vanuit verbinding en vertrouwen, in plaats van vanuit controle en beheersing, geeft beweging in vastgelopen en complexe scheidingssituaties

Deze visie is opgedaan en uitgediept in de pilot specialist contactverlies, waarvan de eindrapportage in december 2021 wordt verwacht. In deze pilot zijn er vijf dossiers van scheidende ouders geanalyseerd en heeft het pilotteam een interventie of consultatie uitgevoerd op een 20-tal complexe scheidingscasussen waarin contactverlies dreigt of speelt. Uit deze pilot komt naar voren dat werken vanuit een basishouding van verbinding en vertrouwen, en niet vanuit controle en beheersing, kan zorgen voor beweging in vastgelopen complexe scheidingscasussen. Essentieel is dat de betrokken partijen, en de ouders in elkaar, onderling vertrouwen krijgen, zodat er ruimte ontstaat voor eigen verantwoordelijkheid, verbinding en bereidheid tot samenwerking.

“Het begint met vertrouwen in jezelf krijgen of vergroten, dan in de ander, dan in de samenwerking. Dit geldt voor alle partijen binnen een scheidingscasus. Zonder vertrouwen kun je niet samen werken aan de visie op ouderschap.” - aldus Marleen Heijsteeg, lid pilotteam specialist contactverlies en regiolab lid

f. De waarde van een lerende evaluatie: niet van tevoren alle beoogde resultaten zichtbaar, wel onderzoeken van werkende principes

Binnen de pilot gezinsvertegenwoordiger werd de lerende evaluatie als onderzoeksmethode gehanteerd. Deze benadering wordt gehanteerd wanneer bij complexe vraagstukken, zoals scheidingen, nog niet vaststaat hoe vorm moet worden gegeven aan een nieuwe gewenste situatie, in dit geval: het voorkomen van schade bij kinderen als gevolg van een scheiding. Dit betekent dat men in de praktijk gaat kijken wat wel en niet werkt, en probeert gezamenlijk tussentijds te leren, om uiteindelijk te komen tot werkzame elementen. Deze lerende benadering bleek van grote waarde, omdat het de professional de ruimte geeft om te ontdekken wat werkt in zijn of haar praktijk en wat er nog meer mogelijk is. Deze ruimte maakt het tegelijkertijd ook ingewikkeld in de uitvoering, maar zo kan de gewenste situatie op de beste en meest werkbare manier worden vormgegeven. Het advies is daarom ook om een lerende benadering te blijven hanteren in het scheidingsveld, bijvoorbeeld door deze in het leernetwerk te gebruiken, zodat er vanuit de praktijk geleerd kan blijven worden.

g. Een regionaal 'loket' ter aanvulling op lokale infrastructuren

De aanwezigheid van een laagdrempelig regionaal beschikbaar loket, zoals het Kenniscentrum Kind en Scheiding, waar ouders en professionals kunnen aankloppen met vragen (tijdens een spreekuur) omtrent alles wat met een scheiding te maken heeft, is een belangrijke (preventieve) aanvulling op de lokale sociale infrastructuur. Bij een dergelijk loket kunnen ouders in een vroege fase van hun scheiding al terecht, waardoor professionals vroegtijdig betrokken raken bij het gezin. Een plek als het Kenniscentrum Kind en Scheiding is gemakkelijker te benaderen en laagdrempeliger dan bijvoorbeeld een sociaal team. Ook professionals en ouders zien de meerwaarde in de ondersteuning en diensten van het Kenniscentrum, blijkt uit het [onderzoek van de Haagse Hogeschool naar de meerwaarde van het Kenniscentrum \(2021\)](#). Ouders die deelnamen aan het onderzoek gaven het Kenniscentrum gemiddeld een tevredenheidscijfer van een 8, de professionals een 8,6 (2021). Dit onderzoek benadrukt de meerwaarde van een dergelijk spin in het web binnen het scheidingsland.

“Door de inhoudelijke expertise die in het kenniscentrum aanwezig is, kunnen ouders en professionals op een laagdrempelige manier informatie en advies inwinnen over praktische, juridische en interpersoonlijke aspecten die bij een scheiding komen kijken... Daarnaast vervult het kenniscentrum een belangrijke rol in het verwijzen van gezinnen naar aanvullende hulp en ondersteuning” (De Haagse Hogeschool, 2021, p.24).

h. Een multidisciplinair team op gebied van scheidingen kan worden ingezet in complexe scheidingsituaties

De pilot specialist contactverlies heeft doen inzien dat er vanuit professionals die te maken hebben met complexe scheidingen, behoefte is aan een multidisciplinair team, dat kan worden ingezet (zowel voor consultatie als interventie) als scheidingscasuïstiek zodanig complex is dat het om een multidisciplinair perspectief vraagt. Zo bleek uit de pilot gezinsvertegenwoordiger dat vaak complexe scheidingscasussen terechtkomen in de gemeentelijke toegang van een sociaal team, waarbij de situatie al dermate uit de hand is gelopen en complex is geworden, dat er specifieke expertise nodig is om deze casussen goed te kunnen begeleiden. Het blijkt van grote waarde te zijn als er specialisten met de casus meekijken, een andere blik erop werpen en van hieruit zorgen dat de situatie weer in beweging komt. Dit blijkt ook uit de volgende quote van een hulpverlener die beroep deed op de interventiefunctie van het pilotteam van de pilot specialist contactverlies:

“Door ons (red. hulpverleners) erop te wijzen dat de verantwoordelijkheid bij de ouders ligt, en niet bij ons, en door dit inzichtelijk te maken aan de hand van een aantal vragen en ons samen met de ouders mee te nemen in het proces, viel het op dat de ouders een andere

positie kregen in het gesprek en daadwerkelijk zelf aan het werk moesten. Uiteindelijk zijn wij samen met de ouders tot een aantal afspraken gekomen. Nu kan ik weer verder met het gezin!”

Reeds beschikbare processen, tools, publicaties

Het regiolab Den Haag heeft meerdere pilots en experimenten gedraaid, en bouwt voort op eerder ontwikkelde kennis en expertise. Een greep uit de ontwikkelde processen, tools en publicaties:

- [Pilot gezamenlijke toegang ouders, rechtbank](#)
- Pilot gezinsvertegenwoordiger (onderzoek: jan 2022)
- Pilot specialist contactverlies (onderzoek: december 2021)
- Quicksan triage scheidingssoort
- Leernetwerk kind en complexe ouderrelaties regio Den Haag (i.o.)
- [Juridische basiskennis rond scheiding](#)

Publicaties programma SzS:

<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/scheiden/ouderschap-en-scheiding>

o.a. [Onderzoek triage \(complexe\) scheidingsproblematiek](#)

Uitgave

Programma Scheiden zonder Schade
December 2021

Auteurs

Deze document is een product van het programma Scheiden zonder Schade en komt voort uit het regieteam regio Den Haag, bestaande uit: Arie Opstelten (gemeente Den Haag), Manon Brugman (gemeente Gouda), Wendy van Vliet (Kenniscentrum Kind en Scheiding), met ondersteuning van Egbert Oppenhuizen (Wyzer), Farah Ysebaert (Wyzer), en Christopher Baan (ITSI).

Contact

contactszs@minjenv.nl

Vormgeving